

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р *Милен Тодоров Любенов*, СУ „Св. Климент Охридски“,
Политически науки (3.3.)

на дисертацията на **Емил Красимиров Марков** на тема **„Влиянието на европейската социалдемокрация върху политическото и програмно развитие на българската посткомунистическа левица (2007-2019 г.)“**

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки (Съвременна българска политика)

В телевизионно интервю в средата на септември 2022 г. дългогодишният председател на ПЕС и бивш лидер на БСП Сергей Станишев заяви, че няма да се кандидатира за нов мандат като лидер на европейските социалисти. Той изтъкна два основни мотива за своето решение – „не може да бъдеш председател на ПЕС, ако зад гърба си нямаш силна партия“ и „няма начин партия, която иска да подражава на партията на Виктор Орбан, да излъчи президент на ПЕС“. Според Станишев БСП е загубила доверие и европейска идентичност.

Това събитие е извън времеви обхват на дисертационния труд на Емил Марков, но е показателно за развитието на процесите в БСП и актуалността на представената тема. Затова и въпросът за (не)случилата се европеизация на левицата в България отваря широки възможности за интерпретации и политологически изследвания. Принос към темата има и представеният дисертационен труд.

Дисертацията се състои от 193 стандартни страници и включва увод, четири основни глави, заключение и библиография.

Една от основните цели на дисертацията е да се проследи до каква степен програмното развитие на българската посткомунистическа левица следва еволюцията на европейската социалдемократия. Основната хипотеза, която авторът се стреми да докаже е, че „европеизацията на българската посткомунистическа левица се развива под силното влияние на европейската социалдемократия, но постепенно отслабва за сметка на един все повече национален дневен ред“.

Теоретичната част на дисертацията представлява и преглед на литературата. Там е разгледан проблемът за кризата на социалдемократията, като последователно и задълбочено е представена научната дискусия, анализираща причините за кризата. Дисертантът се позовава на основни изследователи в областта на европейската социалдемократия като Томас Майер, Ерхард Еплер и други. Проследени са дискусиите за бъдещото на социалдемократията, ефектите от глобализация и възходът на икономическия неолиберализъм, като основни предизвикателства пред съвременната европейска левица. Представени са и причините за кризата на социалдемократията в периода обект на изследване, както и различните възгледи за нейното преодоляване.

В теоретичната част на работата е направен подробен преглед на развитието на левицата в България след промените, на идеологическия дебат в лявото пространство, на социалдемократизацията на БСП през призмата на европеизацията на партията. Дисертантът демонстрира много добро познаване на процесите в лявото политическо пространство в страната, както по отношение на фактологията, така и като политически дебат.

Същевременно личат и някои слабости. На места се губи връзката към кой период се отнася дадена констатация за развитието на БСП. Част от цитираните изследователи разглеждат процесите в левицата от началото на демократизацията в страната и по време на прехода през 90-те години на миналия век. Може би по-удачно щеше да бъде, ако прегледът на литературата бе структуриран тематично или с конкретна периодизация. Прави впечатление

разминаването между публикациите в библиографията и цитираните автори под черта. В библиографията са посочени 85 авторски публикации, докато в текста дисертантът цитира значително по-малък брой.

Във втора и трета глава е направено сравнение между програмите на Партията на европейските социалисти (ПЕС) и БСП. Разгледани са три предизборни манифеста на ПЕС - за участие в изборите за Европейски парламент през 2009, 2014 и 2019 г., както и основополагащата програма на партията от 2013 г. БСП е представена с програмите за участие на евроизборите в изследвания период и тази за парламентарните избори през 2009 г. Тук възниква въпросът защо не са включени и другите програмите на БСП, с които участва на парламентарните избори през 2013, 2014, 2017 г. Редица изследователи разглеждат европейските избори като второстепенни на националните избори. След като дисертантът твърди в своята хипотеза, че влиянието на европеизацията намалява за сметка на националния дневен ред, къде по-ясно може да се види това, освен в програмите за парламентарните избори в България.

Във втора глава дисертантът разглежда ценностната идентичност на партиите обект на изследване през призмата на търсените от тях партньорства и разделителни линии.

Трета глава представя и визиите за бъдещето, които европейските и българските социалисти поставят на дневен ред. Тези две глави представляват същинската част на анализа, където се наблюдават редица слабости, една от които е методологическа. На първо място изборът на индикатори за сравнителния анализ не е добре аргументиран, а предложената структура е твърде обща. По-удачно би било, ако сравнителният анализ се базираше на широк набор от теми и индикатори, свързани с конкретни политики или идейни възгледи. Този метод на работа за анализ на съдържание е широко застъпен в редица изследвания, в които индикаторите (темите) са представени за по-нагледно в таблица и така по-ясно могат да се открият приликите и разликите в програмите, придавайки много по-солидна аналитична систематизация.

Това е една от причините, поради която същинският сравнителен анализ на програмите не направен убедително. Те просто са преразказани или представени като отделни и многобройни цитати. Този проблем щеше да бъде избегнат, ако дисертантът бе направил преглед на други подобни изследвания на партийни програми, включително и от български автори. Най-голямото сравнително изследване на партийни манифести – Manifesto Project, така и не е разгледано. Това е и най-голямата база данни, съдържаща контент-анализи на предизборни програми на повече от 1000 партии от 1945 г. до днес, където са изследвани и програмите на всички български парламентарно представени партии след демократичните промени. Тези данни позиционират партиите в политическото пространство в стандартната скала ляво-дясно и по този начин може да се проследи не само програмната им еволюция, но и да се направи сравнение с други европейски социалдемократически партии.

Под „влияние на социалдемократията“ дисертантът има предвид преди всичко влиянието, което оказва Партията на европейските социалисти над БСП. ПЕС обаче е федерация от национални политически партии. В този смисъл влияние върху посткомунистическата левица в България могат да оказват и националните социалдемократически партии. Влиянието се изразява с конкретно взаимодействие между европейската и българската социалдемократия. Тези взаимодействия могат да имат различен характер – от участия на различни партийни форуми, както в рамките на ПЕС, до двустранни формати между различни европейски социалдемократически партии и българската левица. Ето защо разглеждането на други социалдемократически програми на национални партии би обогатило сравнителния анализ. Анализ на вътрешните дебати и дискусии при приемането на програмите в рамките на БСП също може да бъде ценен предмет на анализ.

В дисертацията си Емил Марков засяга процеса на европеизация на БСП, както в теоретичен план, така и като практически резултати. Един от основните изводи на работата е, че БСП „отказва да се възползва политически от факта, че неин бивш председател е оглавил европейската социалдемократическа партия“.

Изборът на Станишев за председател на ПЕС е възлов. Затова е важно да се обяснят причините как и защо се стига до този избор. Защо БСП не успява да използва този ресурс, за да разшири своето електорално влияние? Дали причините са конюнктурни, дължащи се на междуличности и лидерски противоборства между старото и новото ръководство или по-дълбоки и ценностни? Как да си обясним завоя на БСП след 2017 г. към едни подчертано национал-популистки позиции? Дали това се дължи на определени тактически електорални съображения или на ясно следвана идеологическа ориентация от страна на партийното ръководство? Тези съществени въпроси са засегнати в работата, но не са анализирани в дълбочина.

Когато говорим за европеизация на партии задължително се изследва взаимодействието на националите с европейските партии, в които първите членуват. В този ред на мисли много важно е да се проследи как например гласуват представителите на БСП в Европейския парламент по ключови за Европа въпроси – дали има разминаване с групата или се гласува единно и дали това изисква съгласуване с ръководството на БСП.

В четвърта глава на дисертацията са направени 19 дълбочинни интервюта на политици и активисти на няколко леви политически партии – БСП, АБВ, „Движение 21“, Българска социалдемократия-Евролевица“ и „Българска левица“. От тези 19 интервюта – 9 са на представители на БСП, а останалите 10 са на политици от по-малките леви формации. Този подбор изисква обяснение с оглед на факта, че основен обект на анализ в изложението до четвърта глава е БСП, а тук се интервюират представители на формации извън БСП. Повечето от тези формации произлизат от БСП и са се създали като лява алтернатива на Социалистическата партия. Затова съвсем очаквано е техният поглед към процесите в БСП и левицата в по-общ план да бъде критичен и субективен. В тази глава Емил Марков следва индуктивен анализ, като обобщава няколко основни теми, където се наблюдават натрупвания в отговорите на респондентите. Сред тях са: сближаване на ляв и десен център, данъчна политика, диференциации между българското и европейското ляво, Истанбулската

конвенция, темата с мигрантите, консерватизъм в левицата и други. В голяма част от тези теми се наблюдава съществено отклонение от позициите на представителите на българската левица в сравнение с европейската социалдемокрация. Това дава основание на дисертанта да стигне до извода, че европеизацията на българската левица отслабва след процеса на присъединяване към ЕС за сметка специфичен дневен ред, който има своите особености национални особености. Европеизацията на БСП се разглежда по-скоро като външна и инструментална, отколкото ценностна. БСП възприема кризата на социалдемократията като проблем, който изисква дистанциране, а не активно участие в дебата за нейното разрешаване.

Въпреки някои слабости на предложения дисертационен труд, Емил Марков като цяло е успял да изпълни поставените цели и да аргументира основната хипотеза. Основният принос на дисертацията е, че поставя на преден план много нови въпроси, които стоят отворени. Те ще бъдат повод за още изследвания в тази тематична област, а и ще способстват за политическия и идеен дебат в страната.

В заключение:

Ще гласувам „за“ присъждането на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки (Съвременна българска политика) на Емил Красимиров Марков.

9.10. 2022 г.

Рецензент:

